

Roman Michelko

Kafka F. Nietzsche

J. Calvin

J.P. Sartre

S. Beckel

F.M. Dostoevski

S. Kierkegaard

REVOLTUJUĆI
SIZYFOS

REVOLTUJÚCI SIZYFOS

Roman Michelko

SISV

Slovenský ústav spoločenských vied

Copyright © 2006 Roman Michelko
Prologue © 2006 by Miloš Ferko
Epilogue © 2006 by Marián Klenko
Illustration © 2006 by Mária Mruškovičová
Cover design © 2006 by Anna Chovanová
Slovak edition © 2006 by SISV
Slovenský inštitút spoločenských vied

SISV
Slovenský inštitút spoločenských vied

Roman Michelko: Revoltujúci Sisyfos
Predslov: Miloš Ferko
Doslov napísal Marián Klenko
Zodpovedný redaktor Božena Rolková
Obálku s použitím ilustrácie Márie Mruškovičovej
graficky spracovala Anna Chovanová
Sadzba Anna Chovanová
Tlač PPA Bratislava
Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 80-8061-267-6

PREDSLOV

Revoltujúci Sifyfos je zbierka filozofických esejí, ktoré vznikali takmer 15 rokov. Ich charakter či atmosféru zásadným spôsobom ovplyvnila doba, v ktorej vznikali. V čase, keď som na prahu dospelosti vstupoval do života, sa rúcal jeden režim a v pôrodných bolestiach/krčoch sa začínal rodiť nový. Po definitívnom krachu ilúzie, že je možné vybudovať humánný a sociálne spravodlivý režim, sme sa zrazu prebudili do rodiaceho sa divokého, neľudského kapitalizmu, kde možno naivné a možno i trochu falošné heslá o humanite a sociálnej spravodlivosti boli nahradené všeplatným heslom prežitia za každú cenu „homo homini lupus“. Svoju reflexiu tohto stavu som vyjadril v troch esejach príznačne nazvaných Trilógia depresie. Ich najväčšia hodnota tkvie v ich autentickosti.

S odstupom viac ako 15 rokov od doby, keď vznikli, si pripadáam ako ten povestný chlapec z Novomestského básne *Je taká múdrosť „...ktorý skríkol hlasito až beda, že kráľ je nahý, že nahý je celý.“*

Neskôr, keď „sedimenty poznatkov a skúseností“ zrelatívnili aj moje súdy a úsudky, som sa dopracoval k oveľa hlbšej a jemnejšej reflexii sveta. Môj pohľad však ostal i naďalej skeptický. Dnes je však podložený množstvom prečítanej literatúry, ktorá len potvrdila a prehĺbila moju intelektuálnu náklonnosť k existencialistickým mysliteľom (predovšetkým k J. P. Sartrovi, A. Camusovi, S. Kierkegaardovi, F.M. Dostojevskému, ale i F. Nietzschemu

a mnohým ďalším), ktorí hádam najpresnejšie pochopili a dekodovali vnútro človeka.

Táto kniha je rozsahom len veľmi malým výsekom mojej publicistickej tvorby (v súčasnosti presahujúcej viac než 400 bibliografických citácií). Minimálne z môjho hľadiska je to však to najkvalitnejšie, čo som kedy napísal. Spoločnou charakteristikou všetkých textov v tejto knihe je snaha o nadčasovú – filozofickú reflexiu sveta, v ktorom žijeme. Doba vrcholného zenitu postmoderny „svojou tyraniou apriórneho spochybnenia“ relativizuje zmysel reflexie sveta.

Dnes, keď stojíme na prahu posthumanistickej éry, sa môže zdať vydávanie podobných kníh ako zbytočná námaha hŕstky pozitívnych deviantov. A skutočne, ako človek pohybujúci sa už mnohou rokmi v oblasti médií si veľmi intenzívne uvedomujem devalváciu (váhy) písaného slova. Napriek tomu si nemyslím, že rezignácia je namieste. Ak si táto kniha nájde aspoň zopár čitateľov, ktorých prinúti zamyslieť sa nad smerovaním dnešného sveta, prinúti ich klásť si otázky a hľadať odpovede na ne, splní svoj cieľ. Do akej miery sa mi to podarí, už ponechám na posúdenie čitateľov a literárnej kritiky.

Autor

ŽIVOT V SLOVÁCH

Keď som si pred časom zasa čítal Iliadu, uvedomil som si, že veršovaný rozmer eposov ponecháva na stránkach kníh veľké voľné okraje – a teda mnoho priestoru na poznámky. Žartovne znevažujúce i analytické.

Preto sa eposy dočkali toľkých komentárov i paródií.

Eseje ťahajú text od kraja ku kraju. Tu sa však dá vpi-sovať medzi riadky. Najmä vtedy, ak je text otvorený, žič-livý, družný, možno miestami esejisticky odľahčený a až pobehajsky ľahký, no o to vzdušnejší. Esej nie je epos (hm... toto je pobehajská veta) starostlivo do formy veršov naveky odlievané slovo, ale hra, ktorá sa v menlivosti myšlienok prelieva každú chvíľu a pulzuje v rytme tepien svojho autora. Esej – text – objekt je zároveň subjekt-člo-vek. Tvor, krehký a sympatický nie svojou dokonalosťou, ale energiou a nasadením, ktorým dokáže veci pohnúť nepredvídaným smerom. Miestami takmer živelné...

S názormi v týchto textoch môžeme polemizovať, môž-me ich odmietnuť, určite nás však nenechajú ľahostajnými a nemôžeme im uprieť otvorenosť a ľahkosť, ktorá nám uprostred slovenskej upotenosti dosť chýba.

Miestami je to možno voľnobeh po špičkách vln, ale vždy s nasadením vlastnej kože a tváre spriama.

Existencializmus, problémy globalizácie, Gejza Vámoš, Kierkegaard, Dostojevskij. Nebudem hovoriť, čo autor chcel povedať – dostatočne, tak, ako to chcel a vedel povedať, to povedal sám. Z jeho esejí sa dozviete, to čo v nich je, a kto sa chce dozvedieť, nech číta eseje, nie tento

predslov, tým, čo si chcú pri čítaní tejto knižky iba urobiť „fajku“ na zozname prečítanej literatúry a mať ju skonpektovanú vďaka môjmu textu za tri minúty s obsahom a najdôležitejšími myšlienkami autora, ukážem figu. Čítajte sami. Tieto eseje nie sú na to, aby boli mŕtvo odpi-sované a aby sa z nich kradli slová a myšlienky do čitateľ-ských denníčkov v „skutočnom zápale“ „opravdivosti“ a „duchaplnosti.“ Na to sú príliš živé. A žité. Aspoň pre mňa.

Akokoľvek – keďže esej je žáner navýsost subjektívny, autor v ňom a ním ide s kožou na trh, mal by čestne ísť s kožou na trh aj autor predslovu. Svojou i autorovou.

Takže na rovinu. Autora esejí poznám dosť dlho na to, aby som bol neschopný odosobnenej analýzy jeho textov. Namiesto nej sa mi do hlavy pchajú spomienky na akcie a projekty, ktoré som videl ako neuskutočniteľné a pripa-dali mi nadmieru krkolomné tak ako podaktoré z myšlien-kových skokov v textoch, ktoré mám pred sebou, tak sa vidia môjmu opatrníctvu – ale oni sa stali. Na pôde stu-dentského časopisu Proglas, autorom esejí spoluzaloženého vydavateľstva Chronos, rádia v Nitre aj inde. Zakaždým tak trochu v po(l)kluse. Ani niežeby som chcel – ale spoza dverí internátu sa vynorila hlava, miska špagiet, izba plná kníh, v ktorej vírili ideály, plány, nápady, pro-jekty, jeden, dva, tri, štyri... desať mi ich sadlo do nosa, mal som dojem, že mi ho rozdrapí – kýchol som.

Nuž, sú ľudia myšlienky a ľudia činu. Nieкто zapustí korieňky na rózcestí, iný zasa stihne obehnúť tam a zasa späť a každý si vyberá myšlienkové i literárne lásky podľa svojej chuti – ak sa trochu zamyslíme nad hrdinami esejí, Vámoš, existencialisti i Dostojevskij sú osobnosti príznač-né potláčaním formy na úkor významu a obsahu, aj za

cenu kostrbatosti (veď si len porovnajme, ako plynie Vámošov a ako Urbanov text, porovnajme, si usporiadané plynutie románov Tolstého z Dostojevského „galimatiášom“) nám ponúkajúce myšlienky úderné ako facka, ktoré stoja za pár sporných vetných väzieb. Myšlienka ako okamžitý nápad premeniteľný v čin je prevládajúcim žvlom Michelkovej eseje. Sartre i Camus nie sú kabinetní filozofi, usilujúci sa o exaktné definície pojmov, ale z hľadiska prepracovaných systémov nemeckojazyčnej filozofie populistí, ktorí sa predali „politike, tribúnam, vyhláseniam... jednoducho tomu, čo je živé, hýbe sa, mení, a samozrejme, aj mylí.

Ono, život je už taký. A tieto eseje sú životom, tieto eseje sú život. A teraz by sa žiadalo niečo pateticky hlbokomyseľné...tak radšej končím a prajem knižke všetko najlepšie. A samozrejme, i – a najmä – jej autorovi.

Miloš Ferko

TRILÓGIA DEPRESIE

- **Predslov k Trilógii depresie**
(27. február 1993)
  - I. **Filozofická (ontologická) depresia**
(apríl – máj 1991)
  - II. **Spoločenská depresia**
(november 1991)
  - III. **Etická depresia**
(marec 1992)
- **Revolty mladých (axiológia)**
(november 1992 – 2006)

PREDSLOV K TRILÓGII DEPRESIE

Druhá svetová vojna bola nielen obrovským politickým medzníkom v dejinách ľudstva, ale možno ju pokladať aj za novú periódu v „dejinách myslenia“. Radikálna antihumánnosť 2. svetovej vojny otvorila pohľad do vnútra človeka. Toto nahliadnutie vlastného JA pôsobilo krajne deprimujúco. Odpoveď na možnosť vzniku „tohto stavu ľudstva“ nemohol dať žiaden z dovtedajších filozofických systémov. Daný stav spoločnosti reflektovala existencialistická filozofia a „absurdné divadlo“.

Základnou vývojovou ideou týchto foriem „kultúrnych prejavov“ bolo apriórne spochybnenie – neexistencia akejkoľvek istoty. A tu sa dostávame do tzv. postmodernej doby – charakterizovanej „tyraniou apriórneho spochybnenia“. Výsledkom pôsobenia týchto vplyvov na vedomie človeka je depresia. A práve tým sa zaoberá nasledujúca *Trilógia depresie*. Je charakterizovaná tromi navzájom pôsobiacimi vplyvmi.

Silným duchom existencialistickej filozofie, agnosticizmom (apriórne spochybňujúcim konečnosť a tým vlastne i zmysel nášho poznania) a nakoniec všadeprítomnou hlbokou depresiou. Prvá časť trilógie – Filozofická (ontologická) depresia vyjadruje vzťah JA a svet. Výsledkom konfliktu týchto dvoch entít je Depresia.

V druhej časti rieši koexistenciu JA vo svete. Kým v prvej časti trilógie je postavenie entít v polohe „sterilno-vedeckej“ a depresia je viac-menej akademická, v druhej časti – Spoločenská depresia – je to už vzťah priamy a primárne konfrontačný. Je to vlastne reflexia individua v spoločnosti.

Trilógiu uzatvára Etická depresia. Táto už neopisuje subjekt a objekt v konfrontácii, ale opisuje konfrontáciu samu. Je to vlastne „psychológia zúfalstva a beznádeje“ spracovávaná formou odrazu v dielach popredných spisovateľov zaoberajúcich sa týmito atribútmi nášho bytia.

Etická depresia uzatvára *Trilógia depresie* snahou o pochopenie zúfalstva a beznádeje ako takej. Totiž práve zúfalstvo a beznádej sú základnými atribútmi mysliteľa vrcholného „zenitu postmodernej“, ktorého základný poznatok je elementárna absencia pevného bodu.

Človek prijíma ahasverský údol pútnika životom a poznaním, ktoré je fatálne ponímané ako bezcieľne až nezmyselné.

I. FILOZOFICKÁ (ONTOLOGICKÁ) DEPRESIA

Filozofická reflexia nášho pobytu vo svete

Základné otázky, ktoré znepokojujú človeka, odkedy je človekom:

„Ako to, že existujem?“

„Aký zmysel má moja existencia?“

Príčina vzniku týchto otázok, príčina vzniku problému súvisí s uvedomením si individuality človeka. Človek si začal uvedomovať svoje postavenie vo svete, keď prestal iba registrovať existenciu vecí okolo seba a položil si otázku naivných detí, vedcov, bláznov a filozofov: *Prečo?*

Prečo existujem? Aký je zmysel všetkého? Aké je moje postavenie vo svete? Tento akt považujem za vznik človeka ako mysliaceho tvora. Nepochopenie ľudskej existen-

cie podnietilo vznik filozofie. Život je v podstate prostý, filozof mu nerozumie, preto ho komplikuje.

Základná otázka existencie sveta v našom vnímaní je pomer medzi myslením a bytím. Lenže pre vlastný svet človeka otázka stráca zmysel, pretože pre mysliaceho človeka je myslenie bytím. Človek je vystavený pred problém kozmických rozmerov. Má vymedziť svoj vzťah ku kozmu a objaviť *Mikrokozmos* v sebe. Filozofia so svojím nárokom na celostné vysvetlenie sveta udržuje v sebe subjektívny pokus o jednotné a celostné vysvetlenie sveta ako jedinečného fenoménu. Filozofia je pomer k svetu ako celok. Celok je práve tá časť sveta, ktorú je schopné vnímať konkrétne individuum. Aby individuum pochopilo túto časť celku, ktorá pre neho znamená celok – musí mať obecnú teóriu skutočnosti. Je otázka, či všeobecný obraz sveta má vôbec zmysel a či môže byť objektívny. Individuálna skutočnosť je jediný platný uhol, pod ktorým vnímame svet. V koexistencii bytia a nebytia hynieš a si, si tým, že hynieš.

Základná otázka filozofie by nemala byť prvotnosť bytia alebo vedomia, ale otázka vlastného bytia určeného JA. Všetko sa začína a padá na riešení základného individuálneho problému existencie JA. Problém možnosti pochopenia sveta je úzko zviazaný s problémom zmyslu existencie človeka v ňom. Hľadanie zmyslu existencie predpokladá, že určitý zmysel je daný! *Nie je!* Ak by aj bol, nemôžeme ho odhaliť. Človek sa už len svojou existenciou ocitá pri základnom rozpore, o ktorom sa hovorí ako o „absurdite bytia“. Život je nezmyselný a naša existencia je ľahostajná udalosť vo vesmíre, náhodná hračka prírodných síl – *Omyl*. Sama existencia človeka a civilizácie, vedomia ako takého, je dočasný jav. Existencia je len chyba v čistote nebytia¹.

Sofisticky sa snažíme daný problém riešiť poznaním, že paradox nezmyselnosti života sa uzatvára vedomím, že ak nič nemá zmysel, má zmysel všetko. Život nemá žiadne vyššie spoločenské ani náboženské poslanie. Východné náboženstvá vidia zmysel života v zbavení sa všetkého, čo nás ťaží. Ideou negatívnej slobody, redukciou potrieb, zbavením sa všetkých napätí, popretím pudov, negáciou vášní, oslobodením sa od života získame stupeň najvyššej blaženosti – nirvánu. Cieľ nášho života má byť zbavenie sa starostí a slasti. Negáciou vlastnej existencie – rozplynutím, alebo pohltením sveta sebou samým – prechodom do inej kvality existencie – bytia. Kresťanský variant sa snaží o podobné, ibaže neguje život tým, že ho nahrádza vykúpením „iným životom“.

V orientálnych koncepciách sa človek oslobodzuje sám, v kresťanstve to spraví nadprirodzená sila. V moderných názoroch spása zmizla, nový človek chápe seba ako uskutočňovateľa a tvorca svojej budúcej existencie. Je vrhnutý do života bez pomocných barličiek náboženstva, odkázaný iba na seba.

Toto nové postavenie človeka ho prikvačilo traumou zmyslu jeho existencie. Sprievodný jav straty istoty vo viere je dezilúzia a odcudzenie. Odcudzenie sa stalo prirodzeným pocitom moderného človeka. Tento individuálny proces, ktorý vznikol v spoločnosti, inicioval vznik existenciálnej filozofie, v ktorej človek spoznáva svet cez svoje vnútro. Tým, že človek obrátil pohľad na svoje vnútro, odhalil v sebe netušené možnosti. Základný rozpor v chápaní zmyslu existencie vnútra je poznanie, že život je nekonečný, ale naša individuálna existencia je konečná. Konečnosť zbavuje človeka aktivity. Má zmysel činnosť, ktorá je konečná? Zmysel života je zmyslom smrti.²

Výsledok nášho bytia je dopredu známy – je to vždy smrť. „*Tvoje úsilie je teda ničotné a zbytočné, rovnako ako ty sám. A predsa človek bojuje a zápasí, akoby boj so sebou samým a svetom bol výzvou na protest proti márnosti a smrti.*“ Našou antitézou je smrť, limita nášho bytia – ona nás poprie a vyrieši rozpory úplne, dokonale a definitívne. Smrť znásobuje zmysel toho, že žijeme. Život ako taký nemá zmysel. My mu ho dávame, alebo dlhujeme. Životný cieľ nedosiahneme tým, že si zaumienime, že niečo dosiahneme, ale tým, že umožníme, aby sme patrili sebe. Zmysel svojej existencie naplníme tým, že dokážeme byť plne tým, čím sme.

Naše správanie vo svete je ovplyvnené tromi okolnosťami:

- a) genetickými
- b) spoločenským prostredím a výchovou
- c) svojím vlastným zámerom, vôľou

Človeka formuje genetická informácia predkov, vplyvy výchovy a spoločnosti a formuje sa sám. Je za seba zodpovedný, je sám jednou z okolností, ktorá ho formuje, pretože je slobodná bytosť schopná rozhodovať o sebe.

Ludský život je tvorený z anonymne pôsobiacich síl ľudského organizmu a ľudskej spoločnosti (ktoré človeka vždy determinujú, či si to uvedomuje, alebo nie), a zo síl, ktoré dokáže ovládať sám v sebe.

Tým, že človek má slobodu, má aj obrovskú zodpovednosť. Vytvárajúc seba vytvára svet. Každý je zodpovedný nielen za seba, ale aj za svet, v ktorom žije.

Život človeka rozhodujúcimi mierami ovládajú dva základné pudy, ktoré zabezpečujú jeho existenciu a existenciu ľudstva ako celku. Je to pud sebazáchovy a pud pohlavný. Pudová zložka v človeku odhaľuje dve proti-

chodné sily. Jeden pud speje s obrovskou silou k druhému človeku, druhý k sebe samému. Touto základnou orientáciou vymedzuje svoj vzťah k okoliu a k svetu, v ktorom žije. Základná orientácia väčšiny ľudí smeruje k prežitiu a k zachovaniu druhu, bez ohľadu na zmysel. Väčšinu ľudí netrápi ako žiť, ale ako vyžiť. Nie sú ochotní zaoberať sa svetom, ktorý je objektívne nevysvetliteľný. Nechcú sa vyčerpať úsilím pochopiť ho, keďže vládcom sveta je chaos. Rôzne typy ľudí riešia svoj problém so svetom rôzne.

Umelec reflektuje svet emocionálne, filozof rozumovo a blázon svojím konaním. Z toho vyplýva komický paradox. Akoby blázon bol dôsledný filozof a moderný filozof nedôsledný blázon. Problém našej reflexie sveta je problém, ktorý bude vždy riešený, ale nikdy nebude jednoznačne vymedzený. Vždy bude úzku časť populácie provokovať a spôsobovať nepokoj mysle, avšak s vedomím nevyriešiteľnosti problému.

Život je zaujímavý len potiaľ, kým ide o poznanie nového. Úsilie pochopiť nepochopiteľné, to čo nechápeme – to v nás uvoľňuje obrovskú energiu na zvládnutie problému poznania, bez ohľadu na výsledok a jeho zmysel.

Poznámky:

¹ Nebytie – chápeme ako neprítomnosť, neexistenciu vnímania subjektu, nereflexiu subjektu.

² Život chápaný ako neustála zmena daného stavu reality – nepretržitý, nekonečný vývoj (bez ohľadu na prítomnosť alebo neprítomnosť vnímania subjektu, civilizácie).